

Narodowe Forum Muzyki

Przestrzeń dla piękna

26

marca
niedziela

18:00

NFM, Sala Czerwona

Arvo Pärt – Pasja

Agnieszka Franków-Żelazny – dyrygent

Jerzy Butryn – Jezus

Łukasz Wilda – Piłat

Paulina Boreczko-Wilczyńska, Aleksandra Sosna, Sebastian Mach, Michał Pytlewski – Ewangelści

Chór NFM

Wojciech Hazuka – skrzypce

Maciej Kłopotcki – wiolonczela

Wojciech Merena – obój

Alicja Kieruzalska – fagot

Marek Fronc – organy

Roberto Skolmowski – inscenizacja i reżyseria

Mikołaj Wolniewski – światło

Program:

Arvo Pärt (*1935) *Pasja* [70']

I Passio Domini nostri Jesu Christi (chór)

II Dixi vobis, quia Ego sum (Jezus)

III Ego palam locutus sum mundo (Jezus)

IV Et misit eum Annas ligatum (Ewangelści)

V Quam accusationem affertis adversus (Piłat)

VI Regnum Meum non est de hoc mundo (Jezus)

VII Ecce adduco vobis eum foras (Piłat)

VIII Et exinde quaerebat Pilatus (Ewangelści)

IX Mulier, ecce filius tuus (Jezus)

X Qui passus es pro nobis (chór)

A. Pärt

Omówienie

Agata Adamczyk

„Nietrudno zgadnąć, dlaczego [Arvo] Pärt i kilku podobnych twórców [...] zdolali zdobyć masową popularność w czasie globalnego boomu gospodarczego lat 80. i 90. Tworzyli oni oazy spokoju w przesyconej technologią kulturze” – zauważył amerykański artysta Alex Ross i rzeczywiście trudno nie zgodzić się z jego opinią. Estoński kompozytor Arvo Pärt proponuje słuchaczom zupełnie inny, kontemplacyjny świat, pozbawiony agresywnych bodźców.

Znamienna dla twórczości Pärta jest jego pokora wobec sztuki i wobec Absolutu. Istotę duchowego spokoju i skupienia – w samotności, w milczeniu, w modlitwie – Pärt odnalazł w hezychii, czyli medytacyjno-ascetycznych praktykach mnichów z klasztoru na świętej górze Athos, duchownych cieszących się największym autorytetem wśród wyznawców prawostawia. „Odkryłem – przyznał Pärt – że wystarczy mi, gdy pięknie zagrana jest pojedyncza nuta. Ona sama, albo cichy rytm, albo moment ciszy – przynoszą mi wytchnienie”.

Owo wytchnienie i prawdziwy spokój ducha artysta osiągnął dopiero po przezwycięzeniu kryzysu twórczego, jaki przeżywał na początku lat 70. XX w. W dużej mierze kryzys ten został wywołany ambivalentnym stosunkiem komunistycznych władz do kompozycji Pärta i ograniczającą jego kreatywność cenzurą. W jednym z wywiadów artysta wspominał: „Czułem, że znajduję się w martwym punkcie. Właściwie miałem dwa uczucia. Pierwsze, że nie mogłem przekazać tego, co chciałem, tymi samymi środkami, którymi dysponowała ówczesna muzyka. [...] Wtedy odkryłem, że elementarne prawdy ziemi i nieba, ludzkiej kultury, miały już te sposoby wypowiedzi, których szukałem i okazały się o wiele łatwiejsze i czystsze niż to, czego my używaliśmy”. Wtedy też zdecydował się Pärt, jako luteranin, na konwersję do cerkwi prawostawnej. Przez kilka lat właściwie nie komponował, ale poświęcał się badaniom nad muzyką średniowiecza – chorałem gregoriańskim oraz po-

lifonią franko-flamandzką. Studiował zatem dzieła Guillaume’a de Machauta, Johannesa Ockeghema, Jacoba Obrechta i Josquina des Preza.

Od 1976 r. kompozytor rozpoczął pracę nad budową nowego języka muzycznego. Dzięki redukcji materiału dźwiękowego artysta mógł skupić się na tym, co najważniejsze. Najdrobniejszy element zyskał znaczenie, zmieniając całkowicie sposób rozumienia dzieła. Technikę tę Pärt nazwał *tintinnabuli* (z łac. dzwonek), ponieważ inspirację czerpał z fizycznych właściwości dzwoneczków. Na ich wzór materiał dźwiękowy zbliżał się i oddalał od stałego centrum brzmieniowego. „Dźwięk dzwoneczka to przestrzeń, w którą się zapuszczam, gdy poszukuję odpowiedzi na pytanie o własne życie, muzykę, pracę – wyjaśniał kompozytor. – [...] Trzy dźwięki triady są niczym dzwoneczki”. Istotą „stylu dzwoneczkowego” jest zatem operowanie dwoma elementarnymi, znanymi od wieków wyznacznikami muzyki tonalnej: trójdźwiękiem i gamą. To także bardzo osobista ideologia odnosząca się do wartości chrześcijańskich i praktyk religijnych, poszukująca prawdy i piękna artystycznej wypowiedzi.

Oba wymiary – redukcja materiału dźwiękowego oraz mistycyzm – tworzą rodzaj fundamentu muzyki Pärta, której jednym z najważniejszych aspektów są odniesienia religijne w postaci opracowań tekstów psalmów, mszy, pasji czy fragmentów Nowego Testamentu. W takim przypadku „słowa piszą muzykę” – tak twierdził Pärt, w przekonaniu, że wszystkie poziomy teksty (zdanie, słowo, sylaba, akcent) biorą udział w określaniu formy kompozycji, ponieważ głos jest najdoskonalszym instrumentem.

Passio Domini Nostri Jesu Christi secundum Joannem, napisana przez Pärta w 1982 r., jest radykalnym odejściem od rozumienia pasji jako dramatycznego wydarzenia. Dzieło estońskiego kompozytora to głęboko refleksyjne, kontemplacyjne spojrzenie na tematykę pasyjną oraz muzykę ascetycznego średniowiecza, ale z perspektywy XX-wiecznego twórcy. Pärt odszedł od ilustracyjności pasyjnych

wydarzeń, tradycję zachowując w powierzeniu partii Jezusa głosowi barytonowemu, Piłata – tenorowi, a złowrogiego tłumu – chórowi. „I właśnie na tym polega to »nowe średniowiecze« Arvo Pärta – umysł nie ma być bombardowany nadmiarem bodźców, bo tylko w wolnym umyśle może pojawić się przestrzeń dla refleksji” – wyjaśnia muzykolog Ewa Szczecińska. „Kameralny chór, do tego pięć starannie dobranych instrumentów – skrzypce, obój, wiolonczela, fagot i organy grają i śpiewają najprostsze akordy, a pojawiające się w tej niebiańskiej eufonii barwiące dysonanse są niczym balsam pieszczący łagodne kształty dźwięków. Dysonanse działają tu bowiem odwrotnie niż w wybujałej estetyce romantyzmu – nie są ziarnami piasku w przewidywalnej harmonii, lecz sposobem na kojenie duszy” – zauważa Szczecińska. Wyjątkowe w muzyce Pärta jest to, że będąc nośnikiem wartości duchowych, brzmi ona jednocześnie archaicznie i nowoczesnie.

Agnieszka Franków-Żelazny, fot. Łukasz Rajchert

Agnieszka Franków-Żelazny

Doktor habilitowany sztuk muzycznych, absolwentka Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Wydziału Edukacji Muzycznej i Wydziału Wokalnego Akademii Muzycznej we Wrocławiu (obecnie wykłada na tej uczelni). Ponadto ukończyła Podyplomowe Studia Chórmistrzowskie na Akademii Muzycznej w Bydgoszczy oraz Akademię Liderów Kultury na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie. W 1999 r. założyła chór „Con Amore” przy Zespole Szkół nr 1 we Wrocławiu. Pełniła też funkcję dyrygenta i kierownika artystycznego Akademickiego Chóru Politechniki Wrocławskiej. W 2000 r. powołała do życia Kameralny Chór Akademii Medycznej (obecnie Chór Medici Cantantes), z którym zdobyła wiele nagród i wyróżnień. Od 2006 r. jest dyrektorem artystycznym Chóru NFM. Od stycznia do lipca 2013 r. była opiekunem artystycznym Chóru Polskiego Radia, reaktywując zespół i wprowadzając go na powrót na polską scenę muzyczną. Występowała jako dyrygent lub chórmistrz gościnny wielu polskich i zagranicznych zespołów. Jest pomysłodawczynią i dyrektorem artystycznym Polskiego Narodowego Chóru Młodzieżowego, a także dyrektorem programowym projektu „Akademia Chóralna”. Pełniła funkcję kuratora priorytetu „Muzyka” Europejskiej Stolicy Kultury Wrocław 2016. W swoim dorobku posiada liczne nagrania płytowe oraz nagrody. Wystąpiła w 19 krajach Europy i w Stanach Zjednoczonych na ponad 700 koncertach, na których przedstawiła około 600 dzieł wokalnych i prawie 170 wokalno-instrumentalnych.

Roberto Skolmowski

Reżyser, scenarzysta, pedagog i aktor. Zastąpił wieloma wyjątkowymi realizacjami, w tym inscenizacją *Straszego dworu* we wrocławskiej Hali Stulecia. Reżyseruje opery, musicale, operetki, komedie muzyczne i sztuki dramatyczne. Jego spektakle gościły na wielu festiwalach w kraju i za granicą. Był kierownikiem artystycznym Opery Wrocławskiej. Za czasów jego dyrekcji Wrocławski Teatr Lalek zrealizował blisko 50 premier. W 2011 r. przekształcił Filharmonię Podlaską w Operę i Filharmonię Podlaską – Europejskie Centrum Sztuki w Białymstoku, tworząc od podstaw zupełnie nową instytucję. Był wykładowcą Akademii Muzycznej w Poznaniu, PWST w Krakowie, prowadził wykłady mistrzowskie na Wydziale Scenografii ASP w Warszawie. Obecnie jest związany z Akademią Muzyczną im. K. Lipińskiego we Wrocławiu. Jest laureatem prestiżowych nagród, m.in. Wrocławskiej Nagrody Teatralnej, Złotych Masek, Nagrody Hebla czy Teatralnej Nagrody Muzycznej im. J. Kiepury. W 2013 r. otrzymał Medal Komisji Edukacji Narodowej za szczególne zasługi dla oświaty i wychowania.

Roberto Skolmowski, fot. archiwum artysty

Organizator:

Partner:

NFM – instytucja kultury miasta Wrocławia, współprowadzona przez:

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.